

Αγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσὶτω

Ο σκοπός του άρθρου είναι να περιγράψει την ιστορία και να δώσει την ερμηνεία της φράσης «αγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσὶτω», η οποία θρυλείται ότι ήταν γραμμένη στην είσοδο της Ακαδημίας του Πλάτωνα κατά την Αρχαιότητα.

Κατά την αρχαία Γραμματεία, η φράση του τίτλου φέρεται να ήταν γραμμένη ως επιγραφή στην είσοδο της Ακαδημίας του Πλάτωνα, μιας από τις εξέχουσες Σχολές Φιλοσοφίας στην αρχαία Αθήνα του 4ου αιώνα π.Χ. Το νόημα της φράσης ερμηνεύεται γλαφυρά από ένα ανέκδοτο που αφορά έναν διάδοχο στην ηγεσία της Ακαδημίας μετά τον θάνατο του Πλάτωνα (428-348 π.Χ.), τον λόγιο και φιλόσοφο Ξενοκράτη (396-315 π.Χ.). Σύμφωνα με τον **Φιλοσόφων βίοι**, στο Κεφάλαιο IV, κάποιος νεαρός ζήτησε να εγγραφεί στην Ακαδημία για σπουδές. Ο Ξενοκράτης τον ρώτησε αν είχε γνώση Γεωμετρίας και έλαβε αρνητική απάντηση. Η ομολογία του νεαρού ότι δεν γνώριζε αυτόν τον κλάδο της γνώσης ήταν αρκετή για τον Ξενοκράτη ώστε να απορρίψει την αίτηση εγγραφής του στην Ακαδημία. Του είπε απερίφραστα «*πορεύου, λαβὰς οὐκ ἔχεις τῆς φιλοσοφίας*», δηλαδή «φύγε, γιατί δεν έχεις από που να πιαστείς (δηλαδή δεν έχεις τις προαπαιτούμενες γνώσεις) για να μάθεις Φιλοσοφία».

Λεπτομέρεια από την νωπογραφία **Η Σχολή των Αθηνών** του κορυφαίου Ιταλού ζωγράφου Ραφαήλ (1483-1520), η οποία βρίσκεται στο Βατικανό. Εικονίζεται ο Πλάτων και ο διασημότερος μαθητής του, Αριστοτέλης.

Ποια είναι λοιπόν η σχέση μεταξύ των Μαθηματικών και της Φιλοσοφίας που η Ακαδημία του Πλάτωνα απαιτούσε την γνώση των μεν ως προϋπόθεση για την δε; Για την απάντηση πρέπει να πάμε άλλα 200 χρόνια νωρίτερα, στη Σχολή του Πυθαγόρα (6ος αι. π.Χ.), της οποίας η επίδραση στον Πλάτωνα ήταν καθοριστική. Η λέξη «Μαθηματικά» εισήχθη από τον Πυθαγόρα και προέρχεται από το ρήμα «μανθάνω», κοινώς «μαθαίνω», ιδίως μέσω έρευνας και εξέτασης. Από εκεί προέρχεται το ουσιαστικό «μάθημα», που σημαίνει σπουδή, γνώση ή επιστήμη. Ως λέξη την χρησιμοποιούσαν οι Πυθαγόρειοι και ο Πλάτωνας ως ισοδύναμο της γνώσης, της επιστήμης, της διδασκαλίας ή της μελέτης. Επιπλέον, ένα απόσπασμα του Πυθαγόρειου φιλοσόφου και μαθηματικού Αρχύτα του Ταραντίνου (~435-360 π.Χ.), το οποίο παραθέτει ο Ήρων ο Αλεξανδρεύς (10-70 μ.Χ.) στους **Ορισμούς** του, αναφέρει ότι τα Μαθηματικά ήταν **το** μάθημα, δηλαδή **το κύριο** μάθημα στην Σχολή του Πυθαγόρα, από όπου και το όνομα του κλάδου. Η δε λέξη Μαθηματικός στα αρχαία ελληνικά είχε την έννοια του πρόθυμου να μάθει και αυτού που αγαπά την γνώση. Ο Πλάτων διατήρησε αυτή την παράδοση

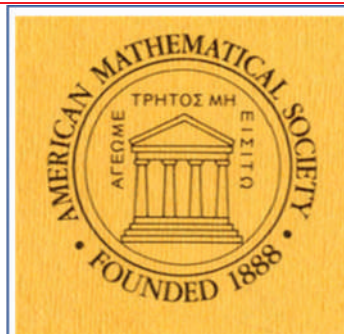
όπως φαίνεται από την αξιοσημείωτη συμβολή της Ακαδημίας του στα Μαθηματικά. Επίσης, το θέμα των Μαθηματικών συζητείται εκτενώς στους φιλοσοφικούς του Διαλόγους. Για παράδειγμα στην **Πολιτεία** (VII, 526c8-527c11) αναφέρει ότι οι επιστήμες, ιδιαίτερα η Γεωμετρία, είναι κεντρικές για τη διαμόρφωση των φιλοσόφων. Διευκρινίζει επίσης ότι η Γεωμετρία και οι άλλες Μαθηματικές επιστήμες δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά προϋπόθεση για να αναπτυχθεί και δοκιμαστεί η δύναμη της αφηρημένης σκέψης στον μαθητή. Με άλλα λόγια, βοηθά τον μαθητή να αναπτύξει την ικανότητα να υπερβαίνει το επίπεδο της εμπειρικής γνώσης και του υλικού κόσμου ώστε να φτάσει στην αφαιρετική σκέψη.

Ας έρθουμε τώρα στην ιστορία της ίδιας της φράσης «αγεωμέτρητος μηδείς εισίτω» ή, όπως καμιά φορά αποδίδεται, «μηδείς αγεωμέτρητος εισίτω», και ας εξετάσουμε πώς μας παραδόθηκε από την Αρχαιότητα.

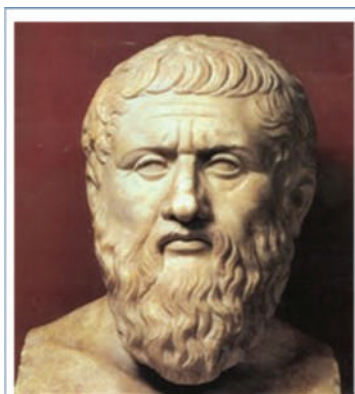
Η παλαιότερη αναφορά της φράσης είναι στο **Περί ειδών φιλοσοφίας** του ψευδο-Γαληνού. Πρόκειται για κείμενο που φέρει το όνομα του σπουδαίου ιατρού και φιλοσόφου Γαληνού (129 - 216 μ.Χ.), πατέρα της Συγκριτικής Ανατομίας, της Γενικής Παθολογίας και της Πειραματικής Φυσιολογίας, αλλά η σύγχρονη έρευνα το αποδίδει σε μεταγενέστερο άτομο του 2ου αι. μ.Χ. ή αργότερα. Στο εν λόγω έργο ο συγγραφέας αναφέρει ότι η φιλοσοφία διαιρείται σε θεωρητική και πρακτική, αλλά η θεωρητική υποδιαιρείται από τον Πλάτωνα και από τον Αριστοτέλη με διαφορετικό τρόπο. Στη συζήτησή του αυτή, ο ψευδο-Γαληνός βρίσκει την ευκαιρία να μιλήσει για την περίφημη επιγραφή, αλλά και να ερμηνεύσει την αιτία ύπαρξής της. Το σχετικό χωρίο είναι το εξής: **«Εἰς θεωρητικόν καὶ**

πρακτικόν της φιλοσοφίας διαιρουμένης ἄλλως ὁ Πλάτων καὶ ἄλλως ὁ Αἰστωτέλης υποδιαιρεῖ τὸ θεωρητικόν. Ὁ μὲν οὖν Πλάτων [...] τὸ γὰρ μαθηματικόν οὐχ ἠβούλετο εἶναι μέρος της φιλοσοφίας, ἀλλὰ προγύμνασμα τι ὥσπερ ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ ρητορικὴ ὅθεν καὶ πρὸ τοῦ ακροατηρίου τοῦ οἰκείου ἐπέγραψεν "αγεωμέτρητος μηδείς εισίτω" [...] Αἰστωτέλης δὲ [...] τὸ μαθηματικόν μέρος της φιλοσοφίας ἐδόξαζεν εἶναι καὶ γὰρ τοῦτο ἐπιστήμη ἐστίν». Περίληψη: Ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης διαιρούν διαφορετικά την Φιλοσοφία. Για τον Πλάτωνα τα Μαθηματικά δεν είναι μέρος της Φιλοσοφίας αλλά προγύμνασμα, όπως η Γραμματική για την Ρητορική, γι' αυτό στην είσοδο της Σχολής είχε την επιγραφή «αγεωμέτρητος μηδείς εισίτω». Ο δε Αριστοτέλης θεωρούσε ότι τα Μαθηματικά είναι μέρος της Φιλοσοφίας και ότι τα ίδια είναι επιστήμη.

Μια έμμεση αναφορά στην επιγραφή κάνει ο αυτοκράτορας της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, του Βυζαντίου, Ιουλιανός (331-363 μ.Χ.), ο επονομαζόμενος Αποστάτης ή Παραβάτης. Ο Ιουλιανός ήταν θαυμαστής της αρχαίας ελληνικής Φιλοσοφίας της οποίας είχε βαθιά γνώση. Τα φιλοσοφικά του έργα ήταν όλα γραμμένα στα Ελληνικά και όχι στην δική του γλώσσα, τα Λατινικά. Η εν λόγω αναφορά είναι στον λόγο του **«Κατά κυνικού Ηρακλείου»** που εκφωνήθηκε το 361 μ.Χ. Δεν αναφέρει ρητά το περιεχόμενο της επιγραφής, ασφαλώς γιατί θεωρούσε ότι ο αναγνώστης ήδη την γνώριζε. Συγκεκριμένα γράφει **«εἰ δὲ ἀνεγνώσκεις τὸν συστατικόν αὐτοῦ λόγον ὅς, ὥσπερ της Πλάτωνος, οὕτω δὲ καὶ της ἐκείνου διατριβῆς προυέγραπτο, ἔγνωσ αν πρὸ πάντων ὅτι τα πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσεβεῖς εἶναι καὶ μεμνήσθαι πάντα τα μυστήρια, καὶ τετελέσθαι τὰς ἀγιωτάτας τελετάς καὶ δια πάντων των μαθημάτων ἡχθαι τοῖς εἰσῶ του Περιπάτου βαδίζουσι προηγορεύετο»** (εάν είχες διαβάσει την φράση που είναι γραμμένη στην είσοδο της Σχολής του, όπως και στη Σχολή του Πλάτωνα, θα ήξερες ότι όσοι

Λογότυπο της Αμερικανικής Μαθηματικής Εταιρείας με την φράση του Πλάτωνα.

Πλάτων (428 – 348 π.Χ.)

ήθελαν να γίνουν μέλη της Περιπατητικής Σχολής (δηλαδή οι οπαδοί του Αριστοτέλη) έπρεπε να είναι ευσεβείς προς τους θεούς και να μνηθούν σε όλα τα μυστήρια, να παίρνουν μέρος στις ιερότερες τελετές και να έχουν εντρυφήσει σε όλες τις επιστήμες).

Πίνακας του Edward Armitage (1875) με θέμα τον αυτοκράτορα Ιουλιανό σε συνεδρία με αιρετικούς.

Παρεμπιπτόντως, εδώ γίνεται μνεία για επιγραφή στην είσοδο της Περιπατητικής Σχολής του Αριστοτέλη και όχι στην Ακαδημία του Πλάτωνα, όμως η πληροφορία αυτή δεν διασταυρώνεται από καμία άλλη αρχαία πηγή.

Υπάρχουν και άλλες αναφορές στην επιγραφή του Πλάτωνα. Πολλές από αυτές δίνουν αιτία της αναγραφής η οποία είναι συμβατή με την **Πολιτεία** του Πλάτωνα. Συγκεκριμένα ότι ο ίδιος θεωρούσε την Γεωμετρία ως προπαρασκευαστικό μάθημα για την Φιλοσοφία, αλλά υπάρχουν άλλες που δίνουν διαφορετική ερμηνεία.

Άλλες αρχαίες πηγές που αναφέρουν την περίφημη επιγραφή υπάρχουν στα κείμενα του Ιωάννη Φιλόπονου (490 – 570), του Ολυμπιόδωρου (495 – 570), του Ηλία (6^{ος} αι.) και του Δαυίδ (6^{ος} αι) (οι δύο τελευταίοι δεν έχουν σχέση με τους συνονόματους τους της Παλαιάς Διαθήκης). Θα δούμε συνοπτικά τι λένε οι τρεις από αυτούς.

Ο Ολυμπιόδωρος στα **Προλεγόμενά** του γράφει ότι για συγγράμματα του Αριστοτέλη υπάρχουν τέσσερις απόψεις σχετικά με το ερώτημα **«πόθεν αρκτέον»**. Η σχετική περικοπή είναι: **«και περι τούτου τέσσαρες δόξαι γεγόνασιν, και οι μεν της πρώτης δόξης φασίν ότι της ηθικής δεί άρξασθαι, οι δε της δευτέρας της φυσιολογικής, οι δε της μαθηματικής οι δε της λογικής»** (περί αυτού υπάρχουν τέσσερις γνώμες, και οι μεν υποστηρικτές της πρώτης γνώμης ισχυρίζονται ότι η διδασκαλία των συγγραμμάτων πρέπει να ξεκινά από τη μελέτη της Ηθικής, οι δε της δεύτερης από τη μελέτη της φύσης, οι άλλοι από τα Μαθηματικά, ενώ οι υπόλοιποι από την Λογική). Αφού παραθέσει επιγραμματικά τα επιχειρήματα που επικαλούνταν όλοι αυτοί, στη συνέχεια γράφει: **«οι δε λέγοντες την μαθηματικήν έφασαν δια τούτο δειν προηγέσασθαι τα Μαθηματικά δια το επιγεγράφθαι εν τω του Πλάτωνος μουσείω αγεωμέτητος μηδείς**

εισίστω» (αυτοί οι οποίοι ισχυρίζονταν ότι πρέπει να προηγούνται τα Μαθηματικά το έλεγαν επειδή στον οίκο των μουσών του Πλάτωνα υπήρχε η επιγραφή αγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσίστω).

Ο Ηλίας στο έργο του **Υπόμνημα εις Αριστοτέλους κατηγορίας** συζητά, σε ένα χωρίο που μοιάζει με του Ολυμπιόδωρου, για τις αφορμές από τις οποίες ξεκινούν τα συγγράμματα του Αριστοτέλη. Όπως ο προηγούμενος, αφού αναφέρει επιγραμματικά τις τέσσερις απόψεις, λέει για τους μεν **«οἱ δὲ λέγοντες ὅτι δεῖ ἀπὸ τῶν Μαθηματικῶν ἀρχεσθაί φασιν ὅτι δεῖ ταῦτα πρῶτον ἀναγινῶσκειν διὰ τὸ θάρρος τῶν ἀποδείξεων [...] καὶ ὅτι ἐν τούτοις διδασκώμεθα πῶς δεῖ μανθάνειν, ὅτι γραμμικαῖς ἀνάγκαις οὐκ αξιοπιστία προσώπων ἀναπαυόμενοι, καὶ διὰ Πλάτωνα ἐπιγράψαντα πρὸ τοῦ μουσείου “ἀγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσίστω”»** (αυτοὶ που λένε ὅτι ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ξεκινά ἀπὸ τὰ Μαθηματικά υποστηρίζουν πῶς αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ μελετήσει κανεὶς στὴν ἀρχή, διότι ἐτσι αποκτὰ θάρρος στὸ τι εἶναι ἀπόδειξη [...] καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτὰ διδασκώμεθα πῶς πρέπει νὰ μαθαίνουμε, διότι ἀπὸ τὴ γεωμετρικὴ ἀπόδειξη (μαθαίνουμε) νὰ μὴν ἐπαναπαυόμαστε στὴν αξιοπιστία τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα ὁ Πλάτωνας ἐπέγραψε στὴν εἰσοδο τοῦ οἴκου τῶν μουσῶν “ἀγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσίστω”).

Τέλος, ὁ Δαυὶδ στὰ **Προλεγόμενα Φιλοσοφίας** λέει ὅτι ὁ Πλάτωνας δὲν θεωροῦσε τὰ Μαθηματικά ὡς μέρος τῆς Φιλοσοφίας ἀλλὰ προγύμνασμα: **«καὶ γὰρ οὗτος (ὁ Πλάτων) τὸ μαθηματικὸν οὐ δοξάζει μέρος τῆς φιλοσοφίας ἀλλὰ προγύμνασμά τι, ὥσπερ τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν ρητορικὴν. Ὅθεν καὶ τῷ ἀκροατηρίῳ ἐπέγραφεν “ἀγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσίστω”».**

Αρκετοὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν τὴν ἐπιγραφή δίνοντας διαφορετικὲς ἐρμηνεῖες γιὰ τὴν ὑπαρξή της. Κατὰ τὴ γνώμη μας, ἡ σωστὴ ἐρμηνεία εἶναι αὐτή που δίνεται στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀρθροῦ. Οἱ υπολοίπες εἶναι μεταγενέστερες καὶ βασίζονται στὶς φιλοσοφικὲς τάσεις τῆς ἐποχῆς τους, ὅπως ὁ Νεοπυθαγορισμός, ὁ Νεοπλατωνισμός καὶ ἡ Θεολογία, οἱ ὁποῖες ἦταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ πνεῦμα τῶν κλασικῶν χρόνων. Μία τέτοια εἶναι ἀπὸ τὸν σχεδὸν σύγχρονο τοῦ Ιουλιανοῦ, τὸν ρήτορα Σώπατρο (4ος αἰ. μ.Χ.), στὸν ὁποῖο ἀποδίδονται σχόλια στὸ ἔργο **Πρὸς Πλάτωνα ὑπὲρ τῶν τεττάρων** τοῦ ἐξέχοντα Ἑλληνα ρήτορα Αἰλίου Ἀριστείδη (117-181 μ.Χ.). Τὰ σχόλια αὐτὰ ἀναγράφονται σὲ διάφορα χειρόγραφα που σήμερὰ βρίσκονται σὲ βιβλιοθήκες τῆς Δύσης, ὅπως στὴν Μαρκεσιανὴ τῆς Βενετίας (τὸ χειρόγραφο Marc. Grace. 423), στὴν Λαυρεντιανὴ τῆς Φλωρεντίας (Laur. LX9), στοῦ Βατικανοῦ (Vat. gr. 1298 καὶ Vat.gr 76) καὶ στὴν Ἀμβροσιανὴ τοῦ Μιλάνου (Ambros. A 175 sup.). Αὐτὸ που μας ἐνδιαφέρει ἐδῶ εἶναι ἓνα σχόλιο ποὺ ὄχι μόνον περιέχει τὴν ἐπιγραφή, ἀλλὰ δικαιολογεῖ καὶ τὴν ὑπαρξή της. Συγκεκριμένα δίπλα στὸ στίχο **«εἰ δὲ ἡ γεωμετρία καλὸν καὶ ἡ κατ’ αὐτὴν ἰσότης»** τοῦ Αἰλίου Ἀριστείδη, ὁ Σώπατρος συμπληρώνει **«ἐπεγγέγραπτο δὲ ἐμπροσθεν τῆς διατριβῆς τοῦ Πλάτωνος ὅτι ΑΓΕΩΜΕΤΡΗΤΟΣ ΜΗΔΕΙΣ ΕΙΣΙΤΩ, ἀντὶ ἀνίσους καὶ ἀδίκους. ἡ γὰρ γεωμετρία τὴν ἰσότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην ζητεῖ».**

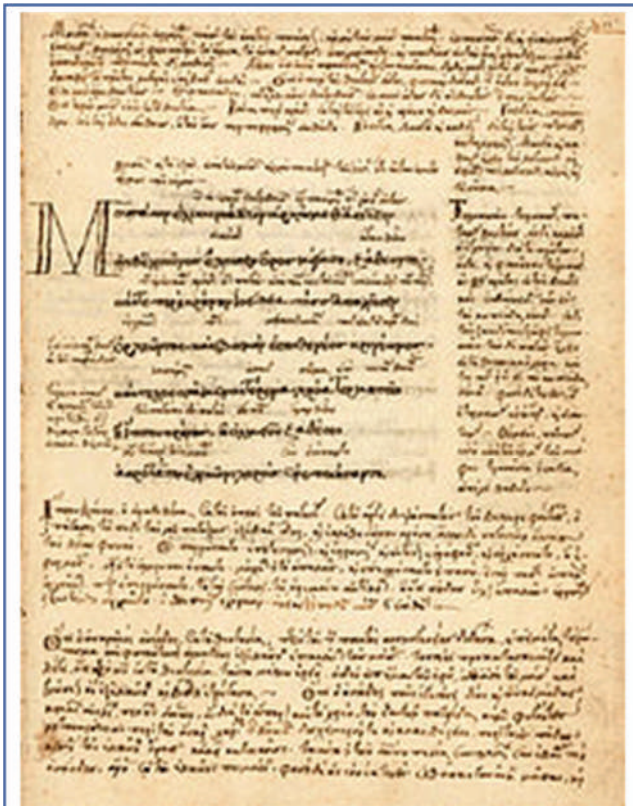
Ἀς προσθέσουμε ὅτι καὶ στὸ Βυζάντιο ἦταν σύνηθες νὰ ἀναγράφεται στὶς εἰσόδους τῶν ἱερῶν χώρων ἡ προτροπὴ νὰ μὴν εἰσέρχονται οἱ ἀδικοὶ, οἱ ἀμαρτωλοὶ καὶ λοιπὰ. Σταχυολογοῦμε μερικὲς ἀπὸ τὶς σωζόμενες: **«Δικαιοσύνη ἐνθάδε κατοικεῖ, μηδὲν εἰσίστω κακόν»**, **«πενία ἐνθάδε κατοικεῖ, μηδὲν εἰσίστω κακόν»** ἢ, ὅπως βλέπουμε στὴν εἰσοδο τῆς Ἀγίας Σοφίας στὴν Κωνσταντινούπολη, **«ὁ ἀ(γί)ος θ(εός) ἐνθάδε κατοικεῖ, μηδεὶς βέβηλος εἰσίστω».** Τὴν ἴδια σημασία ἔχει καὶ τὸ παραπάνω σχόλιο τοῦ Σώπατρου, ὁ ὁποῖος υπονοεῖ ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ «ἀγεωμέτρητος» ἀντικαθιστᾷ τὸ «ἀνίσος καὶ ἀδικός». Ἀλλωστε, στους διαλόγους τοῦ Πλάτωνα ὑπάρχουν ἐκφράσεις που σχετίζουν τὴ Γεωμετρία μὲ τὴν ἰσότητα, ὅπως τὸ χωρίο 508a στὸν **Γοργία** ὅπου ἀναφέρεται στὴν «γεωμετρικὴ ἰσότητα» γι’ αὐτὸ, λέει ὁ Σωκράτης, οἱ σοφοὶ καλοῦν τὸ σύμπαν «κόσμον», δηλαδὴ «τάξη πραγμάτων».

Στὸ ἴδιο πνεῦμα κινεῖται καὶ ἡ γνωστότερη πληροφορία γιὰ τὴν ἐπιγραφή τοῦ Πλάτωνα, ἀπὸ τὸν βυζαντινὸ πολυίστορα Ἰωάννη Τζέτζη (1110-1180) ὁ ὁποῖος σὲ ἑμμετρὴ μορφή στὶς **Χιλιάδες** (VIII, 974-977) τοῦ γράφει:

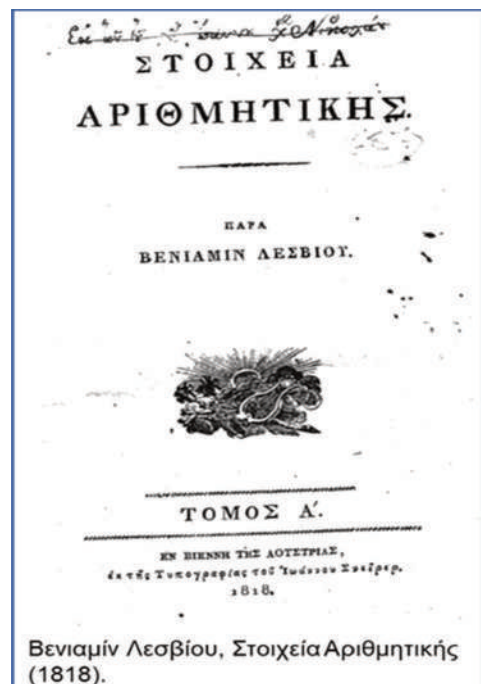
**Προ των προθύρων των αυτού γράφας υπήρχε Πλάτων·
Μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσὶτω μου τὴν στέγην·
Τουτέστιν, ἀδίκος μηδεὶς παρεισερχέσθω τῆδε·
Ισότης γὰρ καὶ δίκαιον ἐστὶ γεωμετρία.**

Μετά από άνθηση για περίπου 1000 χρόνια, τα Ελληνικά Μαθηματικά παρήκμασαν. Πέρασαν γύρω στον 9ο αιώνα στον αραβόφωνο κόσμο ο οποίος τα καλλιέργησε και τα διατήρησε. Αν και έχουν διασωθεί μέχρι σήμερα μερικά από τα πρωτότυπα ελληνικά Μαθηματικά κείμενα, δυστυχώς τα περισσότερα έχουν χαθεί. Ευτυχώς, έχουμε μερικά που διασώθηκαν σε αραβική μετάφραση. Επίσης έχουμε κάποιες πληροφορίες για τα ελληνικά Μαθηματικά που μας ήλθαν από αραβικές πηγές, και η ιστορία της επιγραφής του Πλάτωνα συγκαταλέγεται σε αυτές. Ωστόσο, η συγκεκριμένη πληροφορία είναι, αναμφίβολα, παραμορφωμένη και περιέχει σφάλματα. Σε αυτήν ο κεντρικός χαρακτήρας είναι ο Ευκλείδης ο οποίος σπούδασε στην Ακαδημία του Πλάτωνα, και όχι ο ίδιος ο Πλάτωνας. Συγκεκριμένα ο al-Qifti (; - 1248) στο έργο του **Tarikh al-Hukama** (Ιστορικά), μετά από μια σύντομη βιογραφία (σίγουρα λανθασμένη) του Ευκλείδη, αναφέρει ότι (μεταφράζουμε) «για τον λόγο αυτό οι Έλληνες φιλόσοφοι συνήθιζαν να αναρτούν στις εισόδους των σχολών τους την γνωστή επιγραφή κανείς να μην εισέρχεται στην σχολή αν δεν έχει μάθει τα Στοιχεία (του Ευκλείδη)».

Θα κλείσουμε με την σύγχρονη Ελλάδα, όπου οι πρώτες αναφορές στην φράση «αγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσὶτω» εμφανίζονται την εποχή της Τουρκοκρατίας, πριν από την Επανάσταση του 1821. Μετά από αιώνες σκληρής δοκιμασίας και αμάθειας, οι Λόγιοι του Διαφωτισμού εργάστηκαν για να επαναφέρουν στην χώρα μας την Παιδεία, την οποία οι ίδιοι προσέλαβαν από τις σπουδές τους στην Δυτική Ευρώπη. Τότε δημοσιεύτηκαν και τα πρώτα βιβλία Μαθηματικών, μετά από πολλούς αιώνες εκκωφαντικής σιγής. Οι πρόλογοι αυτών των βιβλίων έχουν συγκινητικά λόγια για την κατάσταση του Έθνους και την ανάγκη, όπως γράφουν, «να επιστρέψουν στην αληθινή τους Πατρίδα οι Μούσες, οι οποίες είχαν μετακομίσει στην Δύση». Για παράδειγμα ο σημαντικός Διδάσκαλος του Γένους Βενιαμίν ο Λέσβιος (1759-1824) κάνει έμμεση αναφορά στο περιστατικό με τον Ξενοκράτη που αναφέρουμε στην αρχή του άρθρου. Συγκεκριμένα, στον πρόλογό του έργου του **Στοιχεία Αριθμητικής** (Βιέννη, 1818) αφού συνοψίσει την κατάντια του υπόδουλου έθνους κατά την εποχή της

Κείμενο του Ιωάννη Τζέτζη σε χειρόγραφο του 16ου αι.

Βενιαμίν Λεσβίου, Στοιχεία Αριθμητικής (1818).

Τουρκοκρατίας και τις πρώτες προσπάθειες κάποιων φωτισμένων Διδασκάλων να ενισχύσουν την χειμαζόμενη εκπαίδευση των νέων λειαίνοντας έτσι το έδαφος για την επικείμενη επανάσταση, προσθέτει «*Η Ελλάς [...] και ημιθανής ούσα εκ των αμέτρων καιρίων πληγών, άσπερ κατά διαφόρους καιρούς εκ των διαφόρων επιδρομών των επί του ιερού αυτής εδάφους υπό των βαρβάρων επιγενομένων έλαβε, ησθάνθη τέλος πάντων μετά παρέλευσιν πολλών αιώνων επαφής χειρός τινος ουρανίου επιφερομένης επ' αυτής [...]. Ποίος και σιδήρεον καρδίαν έχων βλέπων τα εμά τέκνα εξ Ομήρων, εκ Πυθαγόρων, εξ Αριστοτελών, εκ Πλατώνων, εξ Αρχιμηδών να μεταμορφωθώσιν εις αυτόχρημα κτήνη, να μη κινηθή εις έλεος [...]. Άπασαι αι τέχναι και επιστήμαι εξωρίσθησαν εκ του εμού εδάφους, αι μούσαι ομού πάσαι απέπτησαν, και εγώ γέγονα οικητήριον θηρίων», και συνεχίζει διερωτώμενος «*Αλλά πρέπει άράγε δια τούτο ημείς οι Έλληνες να διαμείνωμεν, εις ην περ ήδη ευρισκόμεθα κατάστασιν;*». Εννοείται όχι, οπότε συμπληρώνει «*Ωστε πρέπει να ανακληθεί εις την εαυτήν πατρίδα η Φιλοσοφία [...]. Και τα προσκλητήρια είναι ουδέν άλλο, ή όπερ ο Ξενοκράτης ωνόμασε «λαβάς Φιλοσοφίας» τουτέστι τα Μαθηματικά*».*

Θα κλείσουμε με μια παραλλαγή της πλατωνικής επιγραφής στη νεότερη Ελλάδα. Την πληροφορία μάς την παρέχει ο Κωνσταντίνος Κούμας (1777-1836) στην **Ιστορία των Ανθρωπίνων Πράξεων** (Βιέννη, 1832) (τόμος ΙΒ, σελ. 561) στο σημείο όπου βιογραφεί τον μεγάλο Διδάσκαλο του Γένους Ευγένιο Βούλγαρη (1716-1805). Γράφει ότι η Ιερά Σύνοδος «έκρινεν ωφέλιμον να συστήση σχολείον του γένους εις τον Άθωνα [...]». Με τιμήν μεγάλην επροσκαλέσθη ο Ευγένιος εις το Πατριαρχείον (1753) [...]. Εκεί συνετάχθησαν και εδιδάχθησαν τα συγγράμματά του εκείνα, τα οποία έκαναν εποχήν εις την παιδείαν του γένους, η **Λογική** (εν Λειψία 1766), η **Μεταφυσική** (εν Βενετία 1805), η **Γεωμετρία του Τακουετίου**, το **Περί Συστήματος του Παντός** κ.τ.λ. Ο διδάσκαλος έγραψεν εις την πύλην του Σχολείου του κατά μίμησιν του Πλάτωνος επιγραφήν ανάλογον της χρείας των μαθητών του

*Γεωμετρήσων εισίτω, ου κωλύω.
Τω μη θέλοντι συζυγώσω τας θύρας*

επειδή οι μαθηταί του ήσαν αγεωμέτρητοι, και χωρίς γεωμετρίας δεν ηδύνατο να τους εισάξη εις υψηλότερα μαθήματα».

Ευγένιος Βούλγαρις (1716 - 1806), ο κλεινός Ευγένιος, γενάρχης του νεοελληνικού Διαφωτισμού. Πνεύμα καθολικό.